

ĽUBOV VLADYKOVÁ:
Etika o vzťahu človeka a Zeme

Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika 2013, 294 s.

Filozofická reflexia otázok vzťahu človeka k prírode s osobitným dôrazom na etické, axiologické, sociálno-politické a kultúrno-civilizačné súvislosti má u nás svoju tradíciu, k formovaniu ktorej sa svojou teoretickou aktivitou usiluje prispieť aj Ľubov Vladyková. Práca *Etika o vzťahu človeka a Zeme* sa venuje vybraným problémom, ktoré sú pre ekologickú etiku charakteristické, koncepciami, ktoré zásadne ovplyvnili smerovanie ekologickej etiky, a autorom, s ktorými sú zvyčajne identifikované. Vladykovej prácu možno považovať za originálny pokus premyslieť teoretické základy ekologickej etiky, opierajúce sa o poznatky biológie a evolučnej teórie. V prvej kapitole sa venuje väzbám medzi prírodnou vedou a etikou a prikláňa sa k názoru, že formovanie vedeckých disciplín typu Darwinovej evolučnej teórie a teórie systémov nielen že zásadne ovplyvnilo ekológiu a ekologické mapovanie podmienok stability biotických spoločenstiev a ekosystémov, ale iniciovalo aj proces etického prehodnocovania vzťahov, ktoré si ľudia vytvárajú s mimoludskými bytosťami a so svetom prírody. Prírodovedné teórie prestupujú celú publikáciu a tvoria základ Vladykovej argumentácie. Druhá kapitola je z hľadiska objemu najrozsiahlejšia a je venovaná predovšetkým vzťahu antropocentrických a neantropocentrických koncepcií filozofie životného prostredia, z ktorých autorka uprednostňuje Leopoldovu etiku Zeme ako paradigmatický príklad ekologickej etiky. Antropocentrické i neantropocentrické koncepty, ktoré postavili proti sebe prírodné a sociálne, významne znížili význam sociálnych teórií v procese ekologického myslenia. Dôležitým záverom skúmania týchto koncepcií je poznanie, že možno práve široký rozptyl etických teórií spôsobuje rozpaky a vyvoláva úvahy nad neschopnosťou ekologickej etiky aktívne zasiahnuť do neustále diskutovaného problému ekologických dosahov ľudskej spoločnosti na prírodný svet. Nosnou témou tretej kapitoly je reflexia rizík spojených s rozhodovaním a konaním človeka (napríklad nasadenie rizikových techník a technológií v priemyselných odvetviach, znečisťovanie ovzdušia, pôdy, vodných tokov atď.).

Ekologická etika ako typ aplikovanej etiky sa podľa autorky orientuje na konkrétne problémové oblasti poškodzovania prírody (napríklad toxické odpady, kyslé dažde), na zložité prepojenie etických, technických, ekonomických a politických otázok, na problém odcudzenia človeka od jeho existenčných podmienok a na vybudovanie nových axiologických, ontologických a etických postojov človeka k prírode (s. 12). V kontexte týchto úvah autorka nastoľuje otázku hodnoty prírody, prírodných entít, resp. mimoludského života tak na úrovni individuálnej, ako aj na úrovni ekosystémov. Ekologická etika v pravom zmysle je podľa Vladykovej taká etika, ktorá tematizuje prírodu ako prvotnú. Nezaobera sa iba problémami, ktoré sú spojené s jej obozretným a šetrným využívaním, ale aj povinnosťami voči prírode aj vtedy, keď neberieme do úvahy prospech, ktorý nám môže priniesť. Ekologický popis môže podľa Ľ. Vladykovej prechádzať k hodnoteniu

toho, čo je zo systémového hľadiska správne a prospešné. Dochádza tak k prechodu od toho, *čo je*, k tomu, *čo je dobré*, a odtiaľ k tomu, *čo má byť*. Z vedeckej roviny tak prechádzame do axiologickej roviny a odtiaľ do roviny etickej. Aby zdôraznila širšie vzájomné väzby človeka so svetom, pričom svet je interpretovaný ako „usporiadanosť *fysis*, ako celosť, ako kontextovosť, vzájomnosť a táto usporiadanosť je „vnútornou súčasťou“, nie je vnesená zvonka“, autorka preferuje používanie pojmu ekologickej etiky či ekoetiky, ktorý podľa nej otvára širší horizont súvzťahnosti a „priamej morálnej významnosti“ (s. 69). Ekologická etika sa totiž musí zaoberať morálnymi vzťahmi k celej našej planéte, musí sa stať etikou Zeme. Tá v novom globálnom celoplanetárnom kontexte rozvíja ideu Zeme, ktorú formuloval v prvej polovici minulého storočia Aldo Leopold, Zeme ako biotického spoločenstva zahŕňajúceho flóru a faunu, ako aj pôdu a rieky. Vzhľadom na to, že od obývateľnosti Zeme závisí všetko ostatné v našom živote, stáva sa zodpovednosť voči Zemi najdôležitejšou povinnosťou v novom tisícročí. Praktickým zmyslom ekologickej etiky je zmena ľudského konania motivovaná ochranou prírody, preto teória ekologickej etiky musí byť vypracovaná tak, aby umožňovala uznať singularitu ľudských subjektov a ich vzťah k prírode. Ekologická etika v tomto zmysle problematizuje ostré oddeľovanie vedy od etiky, problematizuje vedu, ktorá považuje prírodu za entitu bez hodnôt, problematizuje aj etiku, ktorá predpokladá, že jej predmetom môžu byť iba ľudia, problematizuje tiež chápanie environmentálnej etiky v zmysle ochrany životného prostredia, ktoré podľa autorky stavia na dualizme *človek versus príroda*.

Hlavné pozitívum knihy vidím v tom, že autorka sa snaží argumentovať v prospech tézy, že príroda môže nadobudnúť objektívne zakotvený etický význam. Napokon, príroda vo svojej rozmanitosti a začlenenosť nášho života do prirodzeného sveta dokazujú, že tak, ako sociálne už nemôže byť oddeľované od ekologického, ani človek nemôže byť vydeľovaný z prírody. Príroda vo svojej rozmanitosti a mnohosti môže vzbudzovať úctu v tom zmysle, že považujeme za prirodzené rešpektovať ju a brať na ňu ohľad pri našich aktivitách. V tejto súvislosti je zrozumiteľnejšie, ako možno postupovať od prirodzených faktov svedčiacich o tom, *čo je*, teda o biodiverzite Zeme, k tomu, *čo má byť*, t. j. k ľudskej starostlivosti o túto biodiverzitu. V tomto smere vnímam aj Vladykovej ekologickej etiku ako pokus apelovať na ekologické cítenie človeka, pretože z jej koncepcie vyplýva, že ohrozená je nielen príroda, ale aj človek a jeho kultúra. Inými slovami, filozofia, ktorá by bola primeraná dnešnej situácii, by mala pestovať v ľuďoch citlivosť tak k prírodnému prostrediu, ako aj k ľudskej prirodzenosti. Filozofia z tohto uhla pohľadu poskytuje racionálne prostriedky na integrovanie vedeckých teórií a ekologických problémov do jedného celku a na vytvorenie základu morálneho prístupu človeka k prírode. Kľúčovou otázkou však ostáva otázka metód a nástrojov, ktoré by integrovali environmentálne kritériá do ekonomických mechanizmov, ako aj problém intenzívneho zapojenia informačných prostriedkov a vedy pri hľadaní a vytváraní nových efektívnych stratégií na realizáciu uvedených cieľov. Na to, aby sa koncepcia ochrany Zeme účinnejšie premietla do života, bude ju treba dôslednejšie premietnuť do politickej, legislatívnej a ekonomickej roviny na globálnej úrovni.

Prínos knihy vidím aj v tom, že ide o pôvodnú prácu z oblasti etiky životného pro-

stredia, ktoré prestali u nás takmer vychádzať. Napríklad preklady z hlbinej ekológie vychádzali hlavne v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Práca Ľubov Vladykovej *Etika o vzťahu človeka a Zeme* vracia tému ekologicky fundovanej filozofickej reflexie súčasného sveta späť do vedeckej diskusie.

Zuzana Palovičová

Zuzana Palovičová
Katedra filozofie FF UCM v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava, SR
e-mail: palovicz@gmail.com

PETR JEMELKA:

Úvod do bioetiky. Kapitoly z aplikovanej etiky III

Prešov: Michal Vaško – Vydavateľstvo 2012, 96 s.

Napísať učebný text, ktorý by zrozumiteľne a zároveň odborne uviedol čitateľa do širokého komplexu bioetickej problematiky, patrí vždy medzi neľahké úlohy. A práve *Úvod do bioetiky* od filozofa Petra Jemelku predstavuje jeden z mála príkladov, ako sa možno úspešne vyrovnáť s touto náročnou tematikou. Recenzovaná publikácia obsahovo nadväzuje na titul *Bioetika*¹ spred šiestich rokov a tvorí tretiu časť edície *Kapitoly z aplikovanej etiky*, ktorú v roku 2012 vydala Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

V prvej kapitole *Bioetika, jej obsah a vymedzenie v rámci etickej teórie* (s. 9-16) sa autor nestotožňuje s prísne antropocentrickým vnímaním bioetiky, keďže *život* ako jedna zo základných bioetických kategórií významovo presahuje oblasť výlučne ľudských vzťahov. Súčasťou bioetického diskurzu sa preto má stať aj reflexia širšej environmentálnej problematiky (skúmanie vzťahu človeka k iným živým entitám). Z vedeckého hľadiska nepovažuje Jemelka bioetiku za štandardnú teoretickú disciplínu, ale skôr za „sústavu, ktorá nie je vybudovaná na jedinej prevládajúcej teórii“. Ide teda „o syntézu rôznych možných prístupov a uhlov pohľadov – od reflexie špeciálnej technologickej problematiky (napr. v kontexte medicíny) až po diskusiu etickú, filozofickú i teologickú“ (s. 14). Tento teoretický pluralizmus zároveň sprevádza fenomén verejnej diskusie. Bioetika má tak v rámci sústavy etických vied špeciálne postavenie a nemožno ju jednoducho stotožniť s kazuistikou či so situačnou etikou.

Druhá kapitola *Život – ústredná kategória bioetiky* (s. 17-28) sa zaoberá analýzou termínu *život* v hodnotovom slova zmysle. Autor v krátkosti poukazuje na dejinný vývoj

¹ Bližšie pozri: JEMELKA, P., GLUCHMAN, V., LEŠKOVÁ BLAHOVÁ, A. (2008): *Bioetika*. Prešov: FF PU.